

Udgivet af Naturhistorisk Forening
for Jylland med Støtte af Undervis-
ningsministeriet.

Tidsskriftet er Medlemsblad for „Naturhistorisk Forening for Jylland“, „Naturhistorisk Forening for Sjælland“, „Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster“ og „Naturhistorisk Forening for Fyn“

REDAKTION:

ALBERT JENSEN, SIGFRED KNUDSEN.

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN.

CLEMENSTRYKKERIEET (C. REIMANN)

AARHUS 1931.

DANMARKS FAUNA

UDGIVET AF
DANSK NATURHISTORISK FORENING

„**Danmarks Fauna**, et Standardværk, skrevet af vore ypperste Specialister paa de forskellige Omraader. — Store selvstændige Afsnit af Dyreriget er allerede færdigbehandlede — hvert enkelt Bind kan købes for sig og indledes med en Orientering, der gør det muligt ogsaa for den mindre kyndige at blive fortrolig med de anvendte fagtekniske Udtryk. Tilsammen vil hele Rækken af smaa Bind udgøre den mest fuldkomne Haandbog over noget Lands Dyreverden, der endnu har set Dagens Lys. — Frankrig har efter Verdenskrigen paabegyndt en Fauna de France, netop med „Danmarks Fauna“ som Mønster, thi overalt i Udlandet nyder dette Værk Anseelse som et hidtil uopnaaet Forbillede, et Unikum.“ (*J. O. Bøving-Petersen*)

Faas i alle Boglader.

G. E. C. GADS FORLAG

Oversættelser

til Tysk. — Korrespondance, Publikationer, Afhandlinger o. s. v.

Translator P. Kaad, Brønderslev.

Botaniske Kauserier.

Af L. P. Lauritsen, Tranderup, Ærø.

XVIII

Man skulde ikke synes, at det kunde være særlig vanskeligt at identificere *Conium maculatum*, den plettede Skarntyde, hos de gamle Urtebogsforfattere. Dens blodplettede Stængel i Forbindelse med dens giftige Egenskaber var særlig egnet til at sætte Fantasien i Bevægelse og give rig Næring for Overtro, Omstændigheder, der jo maatte præge Beskrivelserne af Planten og gøre enhver urigtig Identificering umulig.

Saalænge vi staar over for Oldtidsforfatterne, er der heller ingen Tvivl mulig. Romernes „Cicuta“ og Grækernes „Koneion“ er altid vor *Conium maculatum*, der er meget almindelig baade i Italien og i Grækenland, medens vor Plante af samme Navn, *Cicuta virosa*, Vand Gifttyden, først skal være indplantet i botaniske Haver i Italien saa sent som i det syttende Aarhundrede. Ogsaa hos Botanikens Fædre, Hieronymus Bock og Brunfels, der hentede deres Viden fra Oldtidsforfatterne, forekommer kun *Conium maculatum*.

Vanskeligere stiller Forholdene sig, naar man staar over for danske Urtebogsforfattere fra Middelalderen, Henrik Harpestreng og den ukendte Forfatter til den gamle Munkebog A. M. 187.

Ogsaa her er dog de fleste Forfattere enige om, at „Cicuta er vor *Conium*, og dog har Navnet forledt O. Olafsen („Havebrug og Frugtavl i Norge i Middelalderen“) til at identificere Harpestrengs Plante som vor *Cicuta*, skønt Harpestrengs Omtale af Planten tydelig henviser til den plettede Skarntyde: „Hwa sum af hænnæ dør tha ær hans huuth smittugh“ (pletet), og skønt Harpestrengs danske Navn „othyrt“ har en umiskendelig Lighed med Svenskerne „Odørt“ som Navn paa *Conium maculatum*. Naar Olafsen alligevel mener, at Planten er vor *Cicuta virosa*, begrunder han det med, at allerede Heinrich Smid har Navnet „Skarntyde“, der altsaa maa være et gammelt dansk Navn paa Planten. Denne Slutning er maaske dog næppe helt rigtig, og Navnet er antagelig ikke ældre end fra 1500 Aarene. Man maa huske, at vore Urtebøger fra 1500 og 1600 Aarene kun er rene Oversættelser af de tyske Kräuterbücher, og disses Navn paa Planten, „Schirling“ der skal

være ensbetydende med det gamle nordiske Navn „Skarn“) er da paa Dansk simpelthen bleven til Skarntyde.

Men iøvrigt er det netop det gamle danske Navn, Harpestrengs „othyrt“ og A. M. 187's Randbemærkning „othæ yrt“, der volder Bryderi.

Det er en almindelig Mening, at Planten egentlig ikke hører hjemme hos os, men er en sydligere Plante, der er ført herop af Munkene, og meget tyder paa, at denne Antagelse er rigtig, saaledes dens Voksested paa Steder, hvor der i sin Tid har ligget Klostre i Egne, hvor Planten ellers ikke findes. I Virkeligheden er den her i Landet ret sjælden i de fleste Egne, og det samme gælder i Norge og Sverige, hvor den kun forekommer sporadisk i den sydlige Del. Men det gamle danske Navn er uden Tvivl af nordisk Oprindelse, hvad enten den er opkaldt efter Odin, som nogle har ment, eller det kan føres tilbage til et oldnordisk Ord, der betyder rasende; i begge Tilfælde er det langt ældre end Kristendommen her i Landet, og Navnet kan da, har man sagt, ikke gælde vor *Conium*, men maa henføres til vor *Cicuta virosa*, der er en gammel nordisk Plante.

Man er kommen uden om Skærene ved at sige, at vel er Harpestrengs *Cicuta* nok vor *Conium*, men othyrt er Vand Gifttyden, — der er med andre Ord Tale om en Sammenblanding af 2 Planter hos Harpestreng, — *Cicuta* er een Plante og *othyrt* er en anden.

Saaledes mener Kjennerud („Vaare Folkemedisinske Lægeurter“), at Midlet mod „fotæsot“ hos Harpestreng ikke skal henføres til den plettede Skarntyde, men til Vand Gifttyden. — „Stampæs hun mæth qwiksylf oc talgh, tha ær hun got for „fotæsot“. (Podagra). Dette falder i Traad med den Omstændighed, at A. M. 187 slet ikke har *Cicuta* som Middel mod Podagra, men derimod en anden Plante „dunc“, — „Om orm ær i thinæ fõtær (Harpestreng „fotæsot“), oc gjør boræ athinæ fot (gør Huller paa Fødderne). Tac then yrt, thær hetær dunc oc wa ær i watn, blandæ mæth hunugh oc læg a ormæn, oc tha dør ormæn, oc fothæn worthær heel“. Vi staar her over for en gammel nordisk Vandplante, der, hvad der følger af Fortsættelsen, er meget giftig. — Oc summæ sighæ, thæt af thæn yrt, at hwa sum drickær hænnæ, han dør af hænnæ, num thy at han drickær sit eiæt nætte (Vand), tha ma han holdæ lifæt“.

Denne Plante er uden Tvivl vor *Cicuta virosa*, der alt-saa oprindelig har været brugt som Middel mod Podagra — og fremdeles blev benyttet i Munkenes Receptbog, medens

Harpestreng, den akademiske Læge, lader det gamle Middel gaa ud og kun benytter den ny fra sydligere Lande indførte Plante som den bedste. — Navnet othyrt kan godt tænkes oprindeligt at være Navnet paa Gifttyden, men da Harpestreng skal have et dansk Navn paa den ny Plante, vælger han dette, som et gammelkendt Navn.

Navnet *Cicuta* for vor *Conium* gaar igen ned igennem Tiderne. Hos Kylling hedder Planten „*Cicuta major caule maculo*«, „Skarntyde med plettede stilke“, „Hundekex“ til Forskel fra „*Cicuta major caule anguloso*“ „Stor Skarntyde med kantede stilke“, vor Vild Kørvel. Desuden har Kylling to andre *Cicuta* Arter nemlig „*Cicuta serotina minor hirsuta*“, „Laaden Skarntyde“, vor Hulsøv og „*Cicuta minor Petroselino*«, „udi Kiøkenhaver“, vor Vild Persille, og endelig har han en „*Cicutaria*“ (== en cicutalignende Plante), der ogsaa kaldtes „*Phellandrium*“, „Skarntyde som voxer i Moratzer“, vor Hestedræber — denne underlige Plante, der igennem Aarhundreder har faaet Skyld for at fremkalde en Lammelse i Bagkroppen paa Heste, skønt Planten ikke synes at være giftig. Brunfels kalder den Hestefenikel, fordi den blev brugt som Saarmiddel til Heste, Plinius anbefaler den som Middel mod Feber og mod Stensmerter, og Frøene er bleven brugt til at strø paa Hvedebrød.

En Kendsgerning er det, at Heste, som græsser paa de Steder, hvor Planten vokser, virkelig ofte bliver angrebet af en saadan Lammelse, men ingenlunde altid. Fænomenet er vist aldrig opklaret, men man har ment, at det ikke var Planten selv, der fremkaldte Sygdommen, men den lille Bille, som den i enkelte Aar huser i stor Mængde.

Vor *Cicuta virosa* er hos Kylling slet ikke nogen *Cicuta*, men kaldes her „*Sium erucaefolio*“, „Vand Pastinak med smale Blade“.

Fra den graa Oldtid er *Conium maculatum* kendt for sine giftige Egenskaber. I den engelske Bibeloversættelse finder man „Hemlock“ (Plantens Navn paa Engelsk) paa Steder, hvor den danske kun har „Bitre Urter“ eller „Malurt“. Hvorvidt den engelske Bibeloversættelse har Ret, er vel vanskeligt at afgøre; den danske er i alt Fald mere forsigtig.

Mere sikkert er det, at det var Skarntyden, som man i det gamle Athen brugte til at bringe statsfarlige Mennesker ud af Verden paa en let og hurtig Maade uden at vække for stor Opsigt. Skarntydesaft var som bekendt Indholdet af det Giftbæger, som Sokrates maatte tømme. I Platons Dialog „Faidon“ gives os en Skildring af Sokrates' sidste Timer, efter at han har tømt Giftbægeret.

Sokrates siger til Bøddelen: — Hvad skal jeg gøre? Du har jo Forstand paa de Sager. — Bøddelen svarer: — Du skal slet ikke gøre andet, end at tømme Bægeret, og saa skal du gaa frem og tilbage til du mærker, at Fødderne bliver tunge, da skal du lægge dig ned paa Ryggen, og saa virker Giften af sig selv.

Sokrates tømte Bægeret og gik frem og tilbage, til han mærkede, at Fødderne blev tunge. Da lagde han sig ned paa Ryggen, og der blev lagt et Dække over ham. — Bøddelen trykkede haardt paa Foden og spurgte, om han kunde mærke det. Sokrates svarede, at han intet kunde mærke. Bøddelen trykkede nu paa hans Lægge og gik stadig op efter, idet han viste at han blev kold og stiv. — Naar det har naaet Hjertet, sagde han, er det forbi med ham. — Efter en Stunds Forløb trak han Dækket af ham, og da havde Sokrates udaandet, og hans Øjne var brustne.

Plinius' Beretning om Skarntydeforgiftning er ganske overensstemmende med Platons. — Skarntydesaften virkede ved en Forfrysning, der begyndte i Legemets yderste Dele. Den udpressede Saft blev indtørret af Solvarmen til smaa Plader. Den dræbtes Lig blev plettet. Iøvrigt er det ikke alle Dele af Planten, der er lige giftig. Stængelen blev mange Steder spist baade raa og kogt, og det kom ogsaa an paa, hvor Planten havde vokset. Voksede den paa kold og fugtig Grund, var den farligere, end hvis den voksede paa tør Grund. Giften var stærkest i de Planter, der kom fra Persiens gamle Hovedstad, Susa.

Henrik Harpestreng siger i korte og knappe Sætninger om Plantens Giftighed og om Midlet mod Skarntydeforgiftning: — „Hun ær kald sum etær (Gift). Drikær man hænnæ tha ma han døø slyk sammæ æns af etær (ligesom af Gift). Hwa sum af hænnæ dør tha ær hans huuth smittugh (pletet). Hwa sum af thænnæ yrt hauær skathæ fangæt drykæ laat stærkt win oc thæt hiælpær“, — Men havde man faaet Giften i Vin, siger Plinius, var al Redning dog haabløs.

Heinrik Smid siger om Planten, at det er en ond Urt, som ikke maatte — „giffvis eller tagis indwaartis i Liffvet, for hendis store Kaaldheds skyld“. Simon Paulli advarer endda mod at bruge Planten udvortes, thi selv da „gjør den it Menniske all sin Lifestid suagt oc skrøbeligt“. Lagde man den — „Plasterviis paa Rosen oc Hitzigheder for dermed Piinen at forsætte oc Hitzigheden at forkølne“ — blev Sygdommen ikke hævet, men det Sted, hvor Smerter er, bliver bare — „dumt oc halff-døet“ og, naar Virkningen hører op, bliver Smerterne større og Sygdommen vanskeligere at læge.

Til Trods for Plantens Giftighed fandt de gamle Romere dog Anvendelse for den i Medicinen. Det var særlig mod Øjensygdomme, den blev brugt — mod Øjnenes Taareflod —, og de benyttede den som smertestillende Middel og til at hæve Svulster. Ogsaa Harpestreng benyttede den mod „gund“ (Taareflod) og mod „bryn“ (Øjenbryn) og mod — „thæn illæ eld“. — Ja, først og fremmest, siger Henrik Smid, skulde denne — „Yrtis Oos oc brendte Vand udvellis for alle andre Legedommer til den brendedis vilde Ild“.

I alle de gamle Urtebøger møder man denne Sygdom under de nævnte eller andre Navne som „den onde Ild“, „den hellige Ild“ eller „St. Anthonieild“. Hos Plinius optræder den som en særlig Form af Rosen under Navn af „Bælterosen“, eller han kalder den „*ignis sacer*“ (den hellige Ild). Sygdommen begyndte med brændende Smerter og Blæreudslet paa Kroppen, bredte sig omkring Legemet, og naar den var naaet helt rundt, indtraadte Døden.

Oldtid og Middelalder igennem optraadte denne forfærdelige Svøbe, hvis Aarsag man stod ganske uforstaaende overfor, indtil man i nyere Tid opdagede, at Sygdommen skyldtes Nydelse af Meldrøjer.

Men dernæst var denne Plante — „Munckernis oc Nundernis Vrt, naar hun af dem brugis, kunde de leffve kyskeligen“ — Linklude udi Oosen eller udi Vandet vaadgiorde oc paalagde, lader icke Brysterne eller andre Lemmer bliffve store eller haarde, fordriffver Qvindernes Melck, men disse Legedommer tiener bæst det reen-Liffvede oc kyske Closterfolck“.

Harpestreng siger det samme — „smytær mø hænnæ oos oftæ sinæ spinæ (Bryster) tha styue (stivne) the først oc sithæn standæ thæ iafnlik“ (bliver ved det samme). — „Stampær man hænnæ oc smitær a spinæ tha thirrær thæt miælk i spinæ“.

Alt dette er det samme, som Plinius beretter. Han støtter sig her til den græske Læge, Anaxilaus, der paa Augustus' Tid virkede i Rom som Magiker og en Tid nød megen Anseelse, men senere blev han som Troldmand fordrevet fra Italien. — Denne Anaxilaus har, siger Simon Paulli, utallige Medicinere efterfulgt, men det er ellers ikke noget trygt Raad. Kvinderne maatte hellere til at fordrive Mælken bruge Cikorie, eller som Almuen i Almindelighed bruger: Vineddike, Petersille og Krusemynte.

Saavidt Simon Paulli, der end ikke vil have Planten brugt udvortes. — Men halvandet Hundrede Aar senere — omkring 1800 — fik man et ganske andet Syn paa Plantens

giftige Egenskaber. Nu anbefalede man kraftig Planten til indvortes Brug.

Man lavede Skarntydeekstrakt. Planten indsamledes i Juni Maaned, og den udpresede Saft sattes over en sagte Ild til Afdampning, indtil den havde naaet en Tykkelse som Honning. Og man pulveriserede Bladene, som bl. a. blev brugt til at strø i Saar. — Ja, man tog end ikke i Betænkning at drikke Skarntydehe. — En halv Pot Vand paa en haandfuld Skarntydeblade blev kogt et Kvarter. Denne The blev nydt med Sukker efter Behag. Skulde det ske, at man fik Durkløb, Trykken i Maven eller Hovedsvimmel, skulde man blot drikke megen og varm Drikke, som Thevand, Bygvand eller Grynsuppe, saa gik det hurtigt over igen, især hvis man tilsatte nogen Citron eller anden syrlig Saft.

Dr. Mangor (1739—1801), der udgav den meget benyttede Lægebog „Land-Apotek til Landmænds Nytte“, som udkom i mange Oplag, roser Planten i høje Toner baade til udvortes og til indvortes Brug. Han anbefaler den mod en Mængde Sygdomme, som Skab, Skurv, Skørbug, Kræft, onde Saar, gammel Gigt, Kighoste, Trangbrystethed og Øjenbetændelse.

Det Eksemplar af Bogen, jeg har liggende for mig, mangler Titelblad, men er fra omkr. 1800, og Udgaven er besørget af en „T“ (Tode?), som afslutter næsten hvert eneste Stykke — efter at han har ladet Forfatteren sige, hvad han vil om den paagældende Sag — med kritiske Bemærkninger, ofte ironiske, vittige og bidende. Til Stykket om Skarntyden bemærker han, at den er en herlig Medicin og i almindelig Brug til udvortes Sygdomme, hvorefter vore ypperste Chirurger gjøre en mangfoldig Brug, saa at denne Urt næppe noksom kan anbefales. — Men om dens indvortes Brug tier han. Han vil ikke sige noget direkte; det er jo en berømt Mand (Storck), der nu pludselig vil gøre gældende, at den Plante, som man fra Oldtiden af har anset for meget giftig, slet ikke er saa farlig; men han stiller sig sikkert tvivlende.

Samme Standpunkt indtager Rafn (Danmarks og Holstens Flora 2. Del, 1800). Han gør opmærksom paa — hvad jo allerede de gamle Romere havde opdaget — at Plantens Egenskaber er meget forskellige efter Klima, Voksested og Aarstid. Naar man saaledes paastod, at man kunde spise de kogte Rødder uden Skade og med Behag — den modbydelige Muselugt skulde forsvinde ved Kogningen, og Rødderne skulde smage som Gulerødder — saa havde man ogsaa mange Eksempler paa, at Nydelsen af Planten havde

forarsaget Ængstelse, Svimmelhed, Brækning, Bedøvelse, Raseri, Krampetrækninger og endelig Døden.

Naar den plettede Skarntyde, som ellers i Virkeligheden ikke er almindelig her i Landet, ofte paa Smaaøer findes i Mængde omkring ved Gaardene og i Haverne, særlig i Præstegaardshaven, og naar man paa disse Egne vil paastaa, at Skarntyden er ganske uskyldig, saa skyldes dette sikkert Mangors Land-Apotek, der paa disse afsides Egne, hvor aldrig nogen Læge har nedsat sig, var Menigmands Trøst i Sygdomsdage.

Alligevel maa man vist helst omgaas Planten med lidt Forsigtighed, for den er sikkert ikke, som Paulli siger — „nøgit ret synderlig trygt Raad.“

Om et Par Arter af Rovbilleslægten *Staphylinus* L.

Af Victor Hansen.

Arterne af Rovbilleslægten *Staphylinus* L. hører som bekendt til vor største Rovbiller. Man kunde derfor være tilbøjelig til at tro, at man allerede forlængst havde et fuldstændigt Kendskab til Arterne — eller i hvert Fald de palæarktiske Arter — i denne Slægt. Dette er dog ingenlunde Tilfældet.

I „Entomologiske Meddelelser“ 16. Bind, Side 462—63, har jeg saaledes omtalt, hvorledes den store, velkendte og ikke særlig sjældne *St. caesareus* Cederh. har vist sig at falde i to veladskilte Arter, den egentlige *St. caesareus* Cederh. og *St. parumontosus* Stein, der let kendes fra hinanden bl. a. ved, at den første har gyldent behaarede Tindinger og helt røde Følehorn, medens den sidste mangler den gyldne Tindingbehaaring og har Følehornene brune mod Spidsen. Begge disse Arter, hvis Artsberettigelse ogsaa er fastslaaet gennem en tydelig Forskel i Formen af Hannens Parringsorgan, forekommer hos os. Det er Professor G. Müller, Triest, og Franskmanden J. Sainte-Claire Deville, som har Æren for denne Artsadskillelse.

Et lignende Forhold foreligger med Hensyn til en anden af vore velkendte *Staphylinus*-Arter, nemlig den almindelige *St. globulifer* Fourcr., viser sig at falde i tre forskellige, vel

kendelige Arter. Ogsaa her er det Professor G. Müller, Triest, der har konstateret Artsadskillelsen.

De tre Arter kan skelnes saaledes:

1. Fødderne brune. Hoved og Pronotum ret blanke	1. <i>globulifer</i> Fourcr.
Fødderne sorte	2.
2. Hoved og Pronotum ret blanke, ikke særlig tæt punkterede. Gennemsnitlig mindre. Følehornene forholdsvis kortere.....	2. <i>siculus</i> Stierl.
Hoved og Pronotum matte paa Grund af meget tæt, noget længderynket Punktur. Gennemsnitlig større. Følehornene forholdsvis længere.....	3. <i>Winkleri</i> Bernh.

1. *St. globulifer* har oftest Hovedet tydeligt bredere end Pronotum og som Regel forholdsvis bredere end hos de to andre Arter. Pronotum er som Regel tydeligt udvidet fremefter. Følehornene er forholdsvis længere og Størrelsen gennemsnitligt betydeligere end hos *St. siculus*. Længde 14—20 mm. Denne Art er udbredt hos os.

2. *St. siculus* er den mindste af de tre Arter og har forholdsvis kortere Følehorn end de to andre. Hovedet er oftest ikke eller kun lidt bredere end Pronotum og dette er hyppigst ikke eller kun lidt udvidet fremefter. Længde 13—16 mm. Denne Art foreligger fra Amager, Nordsjælland og Møen og er antagelig udbredt i Danmark.

3. *St. Winkleri* kendes fra de to andre ved Hovedets og Pronotums meget tætte, noget længderynkede Punktur og derfor matte Udseende. Længde 14—22 mm. Denne Art er endnu ikke konstateret hos os, men det er ikke udelukket, at den kunde træffes i Danmark, da den bl. a. er fundet ved Eutin i Holsten.

Man vilde maaske tænke, at der her blot er Tale om Farve- og Skulpturvarieteter af den samme Art. Men dette er ikke Tilfældet. Artsberettigelsen for de tre Former fremgaar klart af, at Hannens Parringsorgan frembyder tydelige og meget karakteristiske Forskelligheder med Hensyn til Paramerens Form.

Hos *St. globulifer* er Parameren til Spidsen bred, afstudet (Fig. 1). Hos *St. siculus* har Paramerens Yderrand ved Spidsen et asymmetrisk Indsnit (Fig. 2). Hos *St. Winkleri* endelig er Parameren mod Spidsen baad- eller kanoformet tilspidset og udhulet og paa de mod Penis vendende

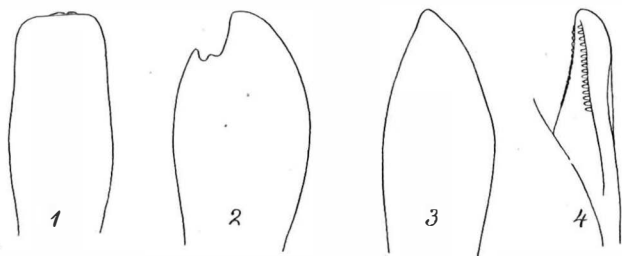

Fig. 1—4. Parameren af Hannens Parringsorgan hos *Staphylinus globulifer* Fourcr. (1), *St. siculus* Stierl. (2) og *St. Winkleri* Bernh. (3 og 4). Fig. 1—3 viser Parameren set fra dens udvendige Flade, Fig. 4 Parameren set skraat fra Siden.

Siderande forsynet med en Række kraftige Tænder (Fig. 3 og 4), medens saadanne Tænder kun findes meget svagt udviklede hos *St. globulifer* og slet ikke hos *St. siculus*.

Hannerne er let kendelige ved, at Bagkroppens 6. Bugled er stumpvinklet indbugtet. Parringsorganet er paa friske Eksemplarer let at udtage ved Hjælp af et Par Præparer-naale, uden at Dyret ødelægges.

Det her fremdragne Eksempel viser, hvor meget der endnu er at udrette paa Billesystematikens Omraade, og hvorledes Undersøgelsen af Hannens Parringsorgan kan bidrage til at fastslaa forskellige Formers Artsberettigelse.

Nye og sjældne Biller.

Af Victor Hansen.

I „Flora og Fauna“ 1929, Side 140—41, har jeg givet Meddelelse om en Ekskursion, som Advokat Johs. Andersen, Lærer F. Larsen og jeg foretog til Draved Skov d. 20. 5. 1929, og hvor vi bl. a. fandt tre for den danske Fauna nye Billearter.

Siden da har Andersen og Larsen flere Gange samlet i Draved Skov. Selv har jeg desværre kun en enkelt Gang haft Lejlighed til at være med, d. 7. 8. 1930. Paa disse Ture er der, foruden forskellige sjældne Arter, fundet yderligere to for Faunaen nye Arter, Blødbillen *Malthodes flavoguttatus* Kiesw. og Vandkalven *Agabus striolatus* Gyll. Med den af Øjenlæge N. Høeg i Skoven fundne nye Art, *Dinopsis erosa* Steph. (Flora og Fauna 1930, Side 76 og 80—82), er der saaledes i Løbet af to Samlesæsoner i Draved Skov fundet i alt 6 for Faunaen nye Billearter. Dette bestyrker Rigtigheden af, hvad jeg allerede kort efter Genforeningen udtalte, at der antagelig vilde vise sig at være en Del ikke tidligere

i Danmark fundne Arter, hvis Udbredelsesomraade fra Nordtyskland strækker sig op paa den jydsk Halvø nord for den danske Grænse.

Malthodes flavoguttatus Kiesw. blev opdaget af Andersen i 1929 og d. 6. og 13. Juli 1930 tog han og Larsen Arten i stort Antal ved Ketsning i Skoven.

Agabus striolatus Gyll. blev opdaget paa Andersens og Larsens Tur d. 28. 9. 1930. Den blev vandkset i Antal i en af Skovgrøfterne. Den er medtaget i mit Arbejde om Vandkalvene i „Danmarks Fauna“ (Biller VIII, Side 89).

Som andre Fund af Interesse fra Draved Skov skal nævnes *Aleochara ruficornis* Grav. (1 Stk. 6. 7. 1930, Andersen), *Bryoporus cernuus* Grav. (ligesaa), *Agabus guttatus* Payk. (1 Stk. 3. 10. 30, Larsen), *Neuraphes talparum* Neresch. & Wagner (1 Stk. 25. 5. 30, Larsen), *Liodes nigrita* Schmidt (1 Stk. aftenkset 28. 7. 30, Larsen), *Amphicyllis globus* Fabr. (1 Stk. kset 25. 5. 30, Larsen), *Rhizophagus cribratus* Gyll. (1 Stk. 25. 5. 30, Larsen), *Corticaria foveola* Beck. (i Antal 7. 8. 30, sværmende i Solskin til Granstubbe, Larsen) og *Phytobius Waltoni* Boh. (kset langs Skovveje paa *Polygonum hydropiper*).

Mindre Meddelelser.

Hermelin og Brud. En Dag sidst i Januar i Aar var vi ved at køre en Kornstak ind i Laden. Paa Grund af Snevejr maatte Arbejdet afbrydes, og for at den sidste Del af Stakken ikke skulde tage Vand, spidsede vi den op i Midten med Kornneg, og dækkede det hele godt til med Halm. Der gik nu en fjorten Dages Tid, inden vi kunde køre den resterende Del af Stakken ind. I disse Dage saa jeg ofte en Hermelin vimse rundt oven paa den tildækkede Stak; men jeg lod den i Fred, da jeg gik ud fra, at den nok kunde fange en Del Mus.

Da vi atter gik i Gang med Arbejdet og fjernede Halm-dækket, sprang Hermelinen fra Stakken og søgte ind i en nærliggende Roekule. Mellem Halmdækket og den øverste Del af Stakken fandtes spredt over det hele mange ihjelbidte Mus. Hos en Del af dem var Hovedet fortæret; men inde under de løst sammenkastede Neg, hvor der tilfældigt var blevet et større Hulrum, havde Hermelinen haft Opholdsrum; her fandtes en hel Dyrge Mus, som den havde samlet sammen; vi talte dem ikke, men jeg antager, der har

været en Snes Stykker. — Længere nede i Stakken fandtes af og til ihjelbidte Mus, og jeg kunde ikke forstaa, at Hermelinen kunde færdes i de smalle Musegange, som fandtes i de dér stærkt sammenpressede Neg; men omtrent i Bunden af Stakken fandt jeg Løsning paa Gaaden; thi da jeg fjernede et Neg, kom et brunligt Parti af et lille Dyr til Syne. Jeg var ikke rigtig klar over, hvad det var, da Dyret forholdt sig fuldstændig stille, og det meste af det var dækket af de omgivende Kornneg. Jeg stak saa en Gren af Forken forsigtig ind under Dyret og løftede det i Vejret; det var en Brud. Nu kunde jeg forstaa, hvorfra de døde Mus i den underste Del af Stakken stammede, og den lille Brud fik ligesom Hermelinen Lov til at søge andre Jagtmarker til Tak for veludført Arbejde.

Trige, Marts 1931.

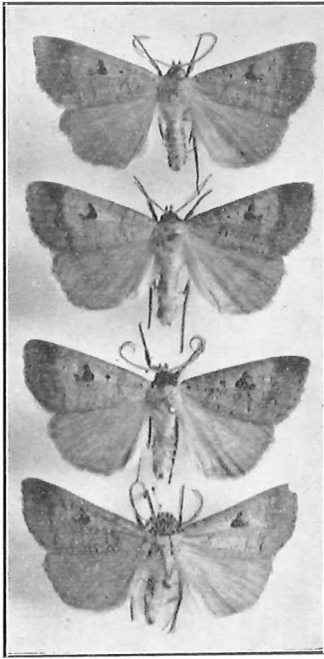
S. P. Hjortshøj.

Pletten hos *Toxocampa pastinum* Fr. Den her nævnte sommerfugl er lidet udpræget både med hensyn til farve og tegning, når undtages den mørke halskrave og det sorte nyremærke, der netop derfor træder særligt skarpt frem. Af de to andre *Toxocampa*-arter, som vi burde have her i landet: *viciae* Hb. og *cracca* F., er nu den førstnævnte fundet, — sé „F. & F.“ 1930 s. 24. En større art: *lusoria* L. kan vi vistnok ikke vente at finde her; den begynder først ret langt nede i Tyskland.

Denne sidste, *lusoria* L. ligner ret meget vor danske art; den mest iøjnespringende forskel ligger ifølge almindeligt brugte haandbøger i nyremærkets form. Således angiver Spuler, endda med spærret sats, at hos *pastinum* er nyremærket indad, ikke trekantet udvidet; hos Seitz (W. Warren) kaldes nyremærket en sort „liden måne“, hvis nedre ende er forlænget u d a d. At dette er karakteristisk for *pastinum*, fremgår også af alle de billeder, jeg for øjeblikket har for mig: 1 i „Kløcker“, 2 i F. & F. 1930 s. 24, 1 i „Spuler“, 2 i „Seitz“, 1 i „South“ (de små praktiske engelske haandbøger) og 2 i „Culot“ (det franske værk om Europas ugler og målere med de vidunderlige billeder). Den eneste undtagelse er i den gamle „Berges Schmetterlingsbuch“, hvor *pastinum* er afbildet med et nyremærke, der skråner jævnt indad — ganske som på billedet af *lusoria* ved siden af, — et forhold, der forøvrigt strider mod bogens tekst og vel nærmest skyldes billedernes ret lave standart!

Det er dog ikke alle forfattere, der er enige med Spuler og Warren og med det store flertal af afbildningerne. Således siger South udtrykkelig, at nyremærket hos *pastinum* varierer i form: „hos nogle eksemplarer er det måneformet,

hos andre trekantet med spidsen rettet indad. Og Culot udtrykker sig meget forsigtigt om forskellen mellem de to arter, men siger dog, at hos *lusoria* er nyremærket „mere udvidet fornedet“ end hos *pastinum*.

O. V. Berthelsen fot.

Toxocampa pastinum.

Under disse omstændigheder er det måske på tide, at vi får afbildet nogle eksemplarer af *pastinum*, hvor pletten ser anderledes ud end på de andre billeder. Derfor vedføjede portrætter af 4 eksemplarer fra Tisvilde. Man vil sé, at pletten ikke blot kan sé ud som en trekant med spidsen indad, men mere ligner et fuglehovede med næbbet opad. Pletten ser ganske ud som billedværkernes tegning af pletten hos *lusoria*. At dyrene er *pastinum*, kan der imidlertid ikke være tvivl om.

Moralen er, at hvis man fanger en *Toxocampa*, som man efter Seitz og Spuler og næsten alle tidligere billeder vilde være tilbøjelig til at kalde *lusoria*, bør man ikke glæde sig for tidligt. Formodentlig er det ganske ude-

lukket, at *lusoria* skulde forekomme her i landet; men hvis man finder en særlig stor og robust *Toxocampa*, gør man vel i at rådspørge Culot, der gør meget samvittighedsfuld rede for forskellen mellem de to arter.

Skat Hoffmeyer.

Et Flagspætte-Spisekammer. Under et lille Fyrretræ fandt jeg en stor Hob Kogler — ca. 300 — og i Træet havde en Spætte hakket et 3 Tommer langt Hul et lille Stykke over Jorden. Hullets Bredde passede lige til en Kogle. — Med Forsigtighed kunde jeg komme Fuglen ganske nær og se paa, hvad den foretog sig. Naar jeg nærmede mig, smuttede Fuglen om bag Stammen, men den kom straks tilbage til sin Kogle, naar jeg stod stille. Koglen anbragtes med den spidse Ende opad. Med forbausende Fart kunde Spætten løbe op i Træets Top, og den kunde løbe baglæns nedad;

Stor Flagspætte. N. Alslev ¹²/₁, 31. Leo Novrup fot.
Fuglen har bevæget Hovedet under Fotograferingen, saa det ser ud, som den har Næbbet aabent.

den løftede blot Støttehalen lidt, og det saa da ud, som om den rutschede ned.

Leo Novrup.

Kulørte etiketter. Så lille vort land er, indeholder det dog ret store forskelle i faunistisk henseende; og det ligger på et i faunistisk henseende meget spændende sted (hvad jeg håber med tiden at begrunde nærmere her i tidsskriftet). Af disse grunde havde jeg længe ønsket, at hver eneste etikette i min samling skulde være mærket sådan, at man ved første øjekast kunde sé, fra hvilken landsdel det pågældende exemplar var.

Jeg havde ønsket at bruge hvidt karton til alle etiketter, men med en fin kulørt linje som ramme om stednavn og datum. Kuløren skulde så betegne landsdelen. En forhandling med en bogtrykker overbeviste mig imidlertid hurtigt om, at det vilde blive en meget kostbar historie. Derimod foreslog bogtrykkeren at anvende forskelligt farvet karton.

Kolumbus' æg! Reformen er forlængst foretaget. Det hele er uhyre simpelt. De fleste af os samler jo fortrinsvis på forholdsvis få ganske bestemte lokaliteter, som vi har fundet „gode“, og som vi atter og atter vender tilbage til. Det er da bekvemt at lade trykke en række navne på sådanne steder, med plads nedenunder til datum og år, eventuelt både datum for en larves fund og sommerfuglens fremkomst. Dette er ganske billigt, og kartonens farve spiller ingen rolle.

Jeg har fundet det meget bekvemt, at jeg ved at kaste et blik ned under en række sommerfugle straks kan sé, fra hvilken landsdel jeg har dem. Og jeg havde sidste sommer besøg af en tysk samler med meget udtalt interesse for faunistik; han var henrykt! Det er muligt at samlere af andre insektordener vil finde, at de forskellige farver ikke sér godt ud i samlingen; for storsommerfuglernes vedkommende spiller dette imidlertid en ganske forsvindende rolle, da dyrenes store, uigennemsigtige vinger gør etiketterne lidet iøjnefaldende. Farverne bør selvfølgelig under alle omstændigheder være *douce*.

M. h. t. valget af farver har jeg selv bestemt mig for følgende: Jylland brunt (lyngens brune land); Fyen grønt (Danmarks have!); Sjælland gråt (hvad ellers?); Lolland-Falster-Møen gult (de modne hvedemarker!); Bornholm rødt (de røde tjærenelliker på klipperne).

Skat Hoffmeyer.

Heliothis peltigera Schiff. I et Brev, jeg har modtaget fra den kendte tyske Entomolog Obergerichtsdirektor G. Warnecke, skriver han om den nye danske Sommerfugl, som Grosserer L. P. Glintholm bragte Meddelelse om i 2. Hæfte 1931: „Zu den Fang von *Hel. peltigera* Schiff. auf Møen 1928 erlaube ich mir zu bemerken, dass 1928 ein ausserordentlich starkes Flugjahr von *peltigera* gewesen ist. Der Falter ist in jenem Jahre sehr häufig in Süd- und Mitteldeutschland aufgetreten und es sind auch vielfach Raupen gefunden. 1929 var die Art wieder verschwunden. Es ist darüber in deutschen entomologischen Zeitschriften viel veröffentlicht. Ausserdem ist *peltigera* 1928 and der Südküste von England (vom Juli bis Ende September) nicht selten aufgetreten (Cockayne, Entomol. Record, 42, 1930, p. 161 ff.).

Der Fund auf Møen ist aber ganz besonders interessant, weil Møen den nördlichsten, uns Entomologen bekannt gewordenen Punkt bedeutet, welchen *peltigera* 1928 auf ihren Wanderungen erreicht hat. Ob *peltigera* 1928 i Schweden gefangen ist, weiss ich nicht.“

Sigfred Knudsen.

Foreningsmeddelelser.

Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster 1930.

Første Ekskursion udgik fra Saksøbing Station 25. Maj i herligt Vejr. Til Fods gik vi ud ad Holeby-Vejen, 11 Medlemmer og to Gæster. I den store Grusgrav stod *Bunias* (Takkeklap) i 3 Blokke paa den samme Skrænt, hvor vi saa den i 1920. Der var store Mængder af Kløvplade, der vistnok er indvandret siden; af Trefliget Ærenpris (*Veronica triphylla*) saas et Par Eksemplarer. Paa Marken ved Siden af Graven voksede Luzerne; dens Rødder kunde følges helt til Bunden af den ca. 4 m dybe Grav. Under Hr. Skovrider Bornebusch's elskværdige Ledelse besaas Skovridergaardens Have og nærmeste Omgivelser. Meget bemærkelsesværdig var de gamle Popler langs Stien til Hardenberg Park. De fleste af dem var gennemgroede af Rønnebær, og efterhaanden som Poplerne var reducerede, havde Rødderne udviklet sig til Stammer; om nogle Aar vil der staa en Række flerstammede Rønnebuske, hvis Stammer er mer eller mindre sammenvoksede under Forløbet op til den gamle Rodhals, hvor de naturligvis alle er helt sammenvoksede.

I Hardenberg Park placerede vi os i Udkanten af Bøgelunden mellem Bleg Frytle (*Luzula pallida*) og Sudetisk Rapgræs (*Poa Chai.xii*) og nød Frokosten, hvorefter der holdtes Generalforsamling, hvor alt var Idyl med Genvalg og Godkendelse. Ekskursionsplan vedtoges, hvorefter Parken blev gennemgaaet under Hr. Slotsgartner Poulsens Ledelse.

Af Svampe, der fandtes paa Turen, kan bemærkes *Morchella rimosipes*.

¹⁵/₆ gik Turen i Bil fra Maribo til Blans Skifter; der var kun 5 Deltagere. Der gjordes Ophold ved Knuthenborg, hvor bl. a. Grev Knuths Kaktuskulturer besaas. Kl. 1 tog Deltagerne til Ryde Skov; paa en Eng her saas en hvid Form af Plettet Gøgeurt.

Ved F. H. Møller.

²⁹/₆ til Allindelille Fredsskov. 16 Deltagere herfra og 5 Medl. af N. F. f. Sjælland. Deltagerne tog fra Nykøbing i Rutebil. Overfarten ved Gaabense tog længere Tid end beregnet, og da Bilen ikke var nogen egentlig Væddeløber, tog det Tid at komme op ad de sjællandske Bakker. Næstved og Ringsted naaedes 1 Time efter den Tid, vi havde inviteret vore sjællandske Gæster til. De havde derfor ikke stolet paa os, men vi fandt dem i Haraldsted Skov, hvor Frokosten indtoges. Her fik vi en kraftig Byge, der slog Entomologerne ud og gjorde Skovbunden væmmelig vaad.

Om Planterne har Konservator K. Wiinstedt givet følgende Beretning.

Om Allindelille Fredskov foreligger et indgaaende floristisk Arbejde, hvortil de af Flora og Faunas Læsere kan henvises, som kunde ønske at vide noget nærmere Besked om Bundvegetationens S sammensætning, nemlig: C. Jensen, Floristik fra Allindelille Fredskov, Biologiske Arbejder til-egnede Eug. Warming. 1911. Her skal kun fremhæves, at Skoven for største Delen har god Muldbund, men i Midten staar paa lave Bakker, paa hvis Rygge Kridtet kommer saa nær Overfladen, at Bøgevæksten hæmmes i afgørende Grad, ja, flere Steder helt er forsvundet for at give Plads for Krat af Kornel, der omslutter lysaabne Pletter. Det er omkring og paa disse, at Skovens mange sjældne Arter fortrinsvis optræder. Naar der mærkeligt nok forekommer en Del Engplanter her, saa forklarer C. Jensen dette Fænomen saaledes, at Kridtet er forholdsvis vandbindende og derved skaber en Bund, der kan faa Lighed med Engens. Af saadanne Arter saa vi: *Trollius europaeus* (Engblomme), *Ophioglossum vulgatum* (Slangetunge), *Pinguicula vulgaris* (Vibefedt), *Selinum carvifolium* (Kommen-Seline), *Parnassia palustris* (Leverurt) og *Succisa pratensis* (Djævlebid). Desuden fandtes her: *Cephalanthera alba* (Hvidgul Skovlilje), *C. longifolia* (Sværd-Skovlilje), *Ophrys myodes* (Flueblomst), *Anacamptis pyramidalis* (Horndrager), *Inula salicina* (Pilbladet Alant), *Picris hieracioides* (Bittermælk), *Avena pratensis* (Eng-Havre), *Helianthemum chamaecistus* (Soløje), *Scabiosa columbaria* (Due-Skabiose), *Origanum vulgare* (Merian), *Melampyrum nemorosum* (Blaatoppet Kohvede), *Leontodon hispidus* (Stivhaaret Borst), *Cirsium acaule f. caulescens* (Kortstænglet Tidsel), *Clinopodium vulgare* (Kransbørste), *Pirola secunda* (Ensidig Sommerkonval), *Pimpinella magna* (Stor Pimpinelle), *Convallaria majalis* (Liljekonval), *Rubus saxatilis* (Fruebær) og *Viola hirta* (Haaret Viol). Paa Muldbunden bemærkedes: *Pirola minor* (Liden Sommerkonval), *Actaea spicata* (Druemunke), *Viola mirabilis* (Forskelligblomstret Viol), *Vicia silvatica* (Skov-Vikke), *Valeriana officinalis* (Læbe-Baldrian), *Bromus Benekeni* (Tidlig Hejre), *Agropyrum caninum* (Hunde-Kvik), *Hordeum europaeum* (Skov-Byg), *Lathyrus vernus* (Vaar-Fladbælg), *Geranium palustre* (Kær-Storkenæb), *Neottia nidus avis* (Rederod) og *Melica nutans* (Nikkende Flitteraks). I Smaamoser fandtes desuden: *Thalictrum flavum* (Gul Frøstjerne). I Stendiget, der hegner Skoven, stod nogle faa Individuer af *Asplenium trichomanes* (Rundfinnet Radeløv) og i Grøften nedenfor forvildet *Geranium pratense* (Eng-Storkenæb).

Fortsættelse af „Sonderjyllands Naturforhold og Fugleliv“. Af Leo Moesgaard.

Spidsand, *Dasila acuta acuta* (L.). I Østlandet er Spidsanden sikkert meget faatallig og uregelmæssig som Ynglefugl. Sommeren 1929 traf jeg den et Par Gange ved Slivso og Bankel, om ynglende er uvist. Derimod saa jeg den 22. Juni et Kuld, ialt 9 Ællinger, i den vestlige Del af Haderslev Dam. Paa Als har Arten tidligere ynglet meget faatallig i Hartsøen paa Kegnæs, sidst i 1922. I Birke-Pøl traf jeg en Hun rugende paa 11 Æg den 29. Marts 1926. Reden var her anbragt i en stor, tæt Tue under en fritstaaende Tjørnebusk i det stærkt sumpede Kærterrain mod Vest. Den rugende Fugl, som først forlod Reden, da jeg var den 2 Meter nær, forsøgte forgæves at bortlede min Opmærksomhed fra denne ved at agere syg og anskudt. Hannen viste sig at være i Nærheden, og skønt jeg nu fjernede mig et godt Stykke, fløj begge Fugle i lang Tid urolige hid og did, indtil de omsider kastede sig noget borte; tilfods søgte Hunnen derefter saa ubemærket som muligt at snige sig tilbage til Reden. Den 6. Maj besøgte jeg næste Gang Stedet og fik atter Lejlighed til at træffe Spidsanden, idet jeg saa Hunnen svømme om med 11 Ællinger i en af Brakvandssøerne. Morsomt var det at iagttage, hvorledes de smaa Skabninger, engang da et Par Rørhøge kom sejlene inde fra Rørskovene og slog et Sving ud over Engdragene, paa et Vink fra Moderen forstod at gøre sig usynlige og med ét var som blæst bort fra Søens Overflade. Hannen saa jeg ikke. Længere hen paa Aaret saa jeg jævnlig hele Familien, der ligesom Stokænderne hyppigst tilbragte Dagen i Fred i Havet udenfor; først efter Solnedgang trak de ind over Engene eller de omgivende Bygmarker for at søge Føde.

I Midtlandet yngler Spidsanden næppe (Sommeren 1930 traf jeg dog gentagne Gange en gl. Han paa en af de smaa Holme i Hostrup Sø) og ses i det hele ret sjældent der. Derimod ruger enkelte Par konstant i Marsken og paa Rømø.

Ved Østkysten har jeg hvert Efteraar set gennemrejsende Smaaflokke af Spidsænder og ogsaa nu og da — f. Eks. i Flensborg Fjord, Hørup Hav, Als Fjord og Farvandet ud for Kegnæs Fyr — truffet overvintrende Flokke, der dog i Størrelse ikke taaler Sammenligning med de Skarer, som Vadehavet kan opvise om Efteraaret. Herude indfinder de første Flokke sig gerne lidt over Midten af August, i Begyndelsen aldeles overvejende gamle Hanner i Sommerdragt. En lille Maanedstid senere kommer det store Træk, bestaa-

ende af de gamle Hunner (disses Fældning falder lidt senere end Hannernes) og de unge Fugle af dette Aars Kuld. — Omkring 1. Oktober er de fuldtallige og ses nu i Flokke paa Tusinder. — Hele Maaneden igennem træffes de i uformindsket Antal, men straks i Begyndelsen af November forsvinder Flok efter Flok syd- og sydvestover. Omkring den 20. er de næsten alle forsvundne, og det hører til Undtagelserne at se Spidsænder paa disse Kanter i December og Januar. I Slutningen af Februar kan enkelte som Regel atter træffes, og i Marts Maaned ses nu og da Smaaflokke eller parvise Fugle styre Nord efter, men noget egentligt Gennemtræk som om Efteraaret mærkes ikke. Formodentlig drager Skarerne paa Foraarstrækket hen over Landet om Natten og standser først nordligere paa Vejen op mod Ynglepladserne i Lapmarken, de tusind Søers Land og Nordruslands Tundraer.

Stokand, *Anas platyrhynchos platyrhynchos* L. Som langt den talrigste Ynglefugl inden for Ændernes store Orden ruger denne Art overalt, hvor der er passende Lokalteter, i Vestlandets Marskenge og Strandsøer, i Midtlandets Hedemoser, Tørvegrave og Vandløb, i Østlandets talrige Søer, Smaadamme, Enge og Mosedrag. Ved Smaasumpe og Grøftsteder rundt om i Skovene har jeg ligeledes hvert Aar iagttaget enkelte Ynglepar. Til Tider har jeg ogsaa fundet den rugende paa Lokalteter, som helt afviger fra de normale Forhold, f. Eks. et Par Gange i Lyngstrækninger med flere Kilometers Afstand til nærmeste Mose eller Ferskvand, og en enkelt Gang, Maj 1930, midt i en Klynge Bregner paa et Bakkedrag i Nørreskoven paa Als. I Maj 1928 havde jeg en ganske pudsige Oplevelse i Sønderskoven ved Sønderborg: Med stort Besvær var jeg klatret op til en gammel Rovfuglerede, som sad meget højt til Vejrs i en gammel Gran, og stak just Hovedet op over Redekanten, da en Graaand til min store Overraskelse baskede ud, og Redeskaalen præsenterede sig for mig med 8 stærkt rugede Æg, omgivet af en tyk Krans af Dun. Til Trods for at et Ravnepar havde Rede med store, forslugne Unger lige i Nærheden, fik Anden Lov til i Fred at udklække sin Yngel, og en tidlig Morgenstund blev jeg Vidne til, hvorledes de smaa Ællinger paa Moderens Kalden styrtede sig ud af Reden og uden at tage nogensomhelst Skade af Faldet havnede nede paa Skovbunden. Kun een af de otte blankøjede Smaafyre syntes ikke at være synderlig stemt for at foretage sin første Luftrejse paa denne eventyrlige Maade; med nedadvent Blik

stod den deroppe yderst paa Redekanten og pippede kun ynkeligt som Svar paa Moderens lokkende og indsmigrende Rappen nede fra Dybet. Tilsidst mistede hun aabenbart Taalmodigheden, for pludselig lettede hun og fløj op og hentede Fyren ned i Næbbet, hvorpaa hele Familien ad en Grøft begav sig ud til et nærliggende Vandhul uden for Skoven.

Meget tidlig paa Foraaret, som oftest inden Udgangen af Februar, dersom da ikke Isforholdene hindrer det, kan man træffe Graaænderne fordelte rundt om paa Ynglepladserne. En meget stor Del af Ænderne er som Regel parrede allerede ved Ankomsten hertil, Resten gaar da straks i Gang med Parringslegene. — I Almindelighed ses 2 à 3 Hanner „visende sig“ for samme Hun; snart flakser de rundt om hende som i en Slags Tagfat, og snart rejser de sig op i Vandet, spreder Halefjerene ud som en Vifte og udstøder under nogle ejendommelige nikkende og drejende Halsbevægelser en Slags Pibe- og Fløjtetoner, der i Regelen efterfølges af en dæmpet, snorkende Lyd. Undertiden letter Hunnen pludselig og uventet, men de af Parringsrusen opildnede Andriker er ogsaa straks paa Vingerne og følger hende i et hidsigt Jag over Mosens grønne Tuer og visne Rørskove, indtil hun atter kaster sig og de paany begynder Frierscenen. Jeg har set slige Bejlerier til en og samme Hun fortsætte Timer i Træk, inden hun kunde bestemme sig til at træffe sit Valg. Er dette imidlertid først overstaaet, gaar hun og den lykkelige straks i Gang med at udfinde Redepladsen og paabegynde Bygningen af Reden. Normalt begynder Æglægningen ikke før allersidst i Marts og i Begyndelsen af April, men et Par Gange har jeg dog fundet Reder med fuldlagt Kuld allerede omkring Midten af Marts, ligesom jeg ogsaa har truffet rugende Fugle langt hen i Juli Maaned. I de sidste, forsinkede Tilfælde drejer det sig imidlertid altid om omlagte Kuld, idet de paagældende Fugle paa en eller anden Maade er blevet tvunget til at opgive deres første, til normal Tid lagte Æg. Antallet af disse i de forskellige Kuld svinger ret stærkt; 8—12 er det hyppigste, men jeg har ogsaa truffet Reder med 14, 15 eller 16 Æg. — Ved Omlægning er Kuldene ikke nær saa talstærke, sjældent over Halvdelen af Normalen. Gennemsnitstallet i 34 iagttagne Reder fra April og Maj Maaneder er pr. Kuld 9,82 Æg. Ved Maalinger af 67 af disse har jeg faaet Hovedmaalene:

Længde ..	Maksim. 59,5	Minim. 54,5	Gennemsn. 56,41	mm
Bredde ..	— 44,0	— 40,5	— 41,02	-

Der lægges eet Æg i Døgnet, og i Almindelighed begynder

Anden ikke at ruge, før alle Æg er lagt. Ved særlig store Kuld har jeg dog et Par Gange truffet den i Gang med Rugningen, inden disse var fuldtallige, men alligevel kom alle Ungerne omtrent samtidig til Verden. Saa længe Æglægningen staar paa, holder Graaandeparret troligt sammen, men naar denne er overstaaet og Rugningen tager sin Begyndelse, forlader Andrikken sin Mage og kerer sig ikke om hende eller Ynglen. I Stedet søger den nu Selskab med andre Kønsfæller, sammen med hvilke den fordriver Tiden med at dase i et eller andet fredeligt Mosehul eller jage efter og forulempe de Hunner, som enten ikke endnu har Rede, eller som for en kort Tid har forladt denne *) i Fourageringsøjemed.

Efter en Rugetid paa 28 Dage kommer Ungerne til Verden og føres straks hen paa lavt Vand af Moderen, der stedse viser en opofrende Omsorg for sine Smaa under hele Opvæksten. Et enkelt Eksempel, tilfældig plukket ud af mine mange Iagttagelser, skal illustrere dette: En tidlig Morgenstund sidst i Juni 1927 havde jeg skjult mig i en gammel Flægstak ved Kanten af et større Mosehul ude i Birke-Pøls Rørskove i den Hensigt at aflure en Oddefamilie, som jeg havde opdaget havde sit Hovedkvarter paa dette Sted. Til nærmeste Nabo havde jeg en, efter dens Udseende og Størrelse at dømme, gammel Han-Ræv, der paa en ganske lille Rørholm lige ud for mig laa rullet sammen i en stor, forladt Vildgaaserede, hvor den med det spidse Hoved med de smaa, lumske Øjne hvilende paa Redekanten aabenbart laa og lurede paa Lejlighed til at begaa et eller andet godt Kup. Noget borte laa en Andemor og 11 Ællinger og rødede rundt; den mest fredelige Idyl. Ingen ængstelig Fuglestemme antydede, at nogen Fare truede, og de smaa, dunede Ællinger pjaskede i Vandet omkring deres vagtsomme Moder, hvis vaagne Øjne plejede at være dem et meget sikkert Værn. Et Par af Smaafyrene var efterhaanden kommet i betænkelig Nærhed af Vildgaasereden, og i Kikkerten kunde jeg tydelig se, hvorledes Mikkell allerede belavede sig paa et Spring. Andemoderen havde aabenbart nu lugtet Luntet og var straks klar over, at Ællingerne var i Fare. Et hemmeligt Tegn fra hende fik dem til med Lynets Hast at spredes i vild Rædsel til alle Sider just i samme Øjeblik, den røde Røver foretog Angrebet, som mislykkedes. For nu at bortlede

*) Naar Fuglen forlader Reden, trækkes Rededunene hen over Æggene for at skjule disse. Da Dunlaget — efterhaanden som Rugningen skrider frem — stadig gøres tykkere, kan man som Regel paa dette se, om Æggene er nylagte, eller om Rugningen har staaet paa i nogen Tid.

Rævens Opmærksomhed fra Ællingerne og redde disse fra en eventuel Forfølgelse blev Anden pludselig „syg og ude af Stand til at flyve.“ Den prøvede at flyve op, men faldt straks paa Hovedet i Vandet et Par Meter forude, forsøgte atter at komme paa Vingerne, men faldt igen og saaledes fremdeles, stadig med den lækkersultne Mikkell kun et Par Meter efter sig. Et Øjeblik efter kunde jeg ikke se nogen af Parterne mere, men hørte det i nogen Tid brase i Rørene længere og længere inde, indtil Anden, da den vel kunde være godt en 100 Meter borte, aabenbart pludselig blev rask igen, svang sig i Vejret og lidt efter „landede“ ud for mig, hvor Ællingerne paa dens Kalden straks flokkedes om den fra alle Sider. En af dem havde ligget mellem en Smule

Leo Moesgaard fot.

Rugende Graaand. Sønderborg Omegn, Maj 1931.

Flodvrag foran mit Skjul, hvor jeg vilde have antaget den for en Klat Dynd, dersom ikke dens plirende Øje havde forraadt dens Tilstedeværelse.

Midt paa Sommeren, i Maanederne Juni og Juli, fører Graaænderne en meget afsides og ubemærket Tilværelse. Sidst i Juni taber Andrikkerne paa een Gang alle Svingfjerene, og indtil de nye i Løbet af en Maanedstid bryder frem, fører Fuglene et meget skjult og stille Liv mellem de tætteste Bevoksninger af Rør og Siv. Skal de paa denne Tid over større, aabne Klarer, ses som Regel kun lige Hovedet over Vandfladen. For Hunnernes Vedkommende indtræder Fældningsperioden i „Ro“-Tiden, først en Maanedstid senere paa et Tidspunkt, da de fleste Ællinger er omkring en halv Snes

Uger gamle og dermed lige flyvedygtige. Nogen direkte Sammenhæng mellem Ællingernes Udvikling og Tidspunktet for Tabet af Hunnens Svingfjer er der dog sikkert ikke, thi jeg har flere Gange truffet „roende“ Ænder i Begyndelsen af August med Ællinger, som endnu ikke var „spejlsatte“.

Indtil Andejagten og dermed Ufreden begynder, forbliver de fleste Ænder Dagen over paa Ynglepladserne, hvor de ofte samler sig flokkevis. I Birke-Pøl har jeg saaledes i August Maaned mange Gange set Sværme fra 50 til 200

Leo Moesgaard fot.

Rede af Graaand. Birke Pøl, Foraar 1931.

Fugle lette fra selv ganske smaa Mosehuller, og i Ketting Nor og Miang Sø har jeg undertiden opjaget Flokke paa 3—400 Individider. Andre Steder f. Eks. Bankel Sø ses stundom Flokke paa 1000 og derover. Fuglene er paa denne Tid ret tilnærmelige, men saa snart de første Skud er løsnet, bliver de hurtigt sky og forsigtige, „ligger løst“ og „gaar højt“. Mange forlader ogsaa Søen eller Mosen ved Daggry for at tilbringe Dagen i Fred og Ro ude i aaben Strand og trækker først under Aften ind til Land for at søge Føde. Aften-trækket finder Sted ved Solnedgang, dog retter det sig noget

efter Aarstiden og Vejret, tidligere i Begyndelsen af Sæsonen og naar Vejret er sludfuldt og uroligt, senere jo længere og kommer hen paa Aaret og i stille og maanelyst Vejr. Trækket varer kun en halv Times Tid, men Efternølere vedbliver dog at komme længe efter. Med Forkærlighed søger Graaænderne under Fourageringstogterne store, oversvømmede Engarealer, hvor de med Lethed kan naa at gennemsnadre Græsbugten for de Vandinsekter, Orme, Snegle og Plantefrø, som her findes, ligesom de ogsaa meget gerne kaster sig paa Byg- og Havrestubben for at søge Føde der. Først i Morgendæmringen trækker Fuglene som Regel tilbage til Stranden igen, men i Modsætning til paa Aftenrækket, hvor de kommer spredt, hyppigt enkeltvis eller to à tre i Følge, flyver de nu som oftest ud i samlede Flokke og højt. Medens der saaledes ikke er nogen Tvivl om, hvilket af de to Træk der giver mest paa Tasken, synes der blandt Jægere at herske stor Uenighed om, hvad Slags Vejr, der bedst egner sig til „Andetræk“. Efter mine Iagttagelser trækker Ænderne stærkest i Uvejr og Blæst, og paa de Andejagter, jeg har deltaget i, har Udbyttet i hvert Fald altid været størst under slige ublide Vejrforhold. — Det er nu ikke blot Jægerne, som forstaaer at drage Fordel af disse regelmæssige Andetræk. I Birke-Pøl lagde jeg saaledes i Efteraaret 1930 Mærke til, at en gammel Vandrefalk ♀ igennem lang Tid hver Aften indfandt sig i et lille Træ i et Hegn, som Ænderne regelmæssigt passerede, naar de fra Stranden trak op paa Stub, og herfra foretog den saa sine lynsnare og behændige Udfald og som Regel med Held. Hvor Falken havde sit Tilhold om Dagen, ved jeg ikke, men saa snart Solen sank ude i Vest bag Fjorden, kom den i iltom Flugt op langs Havstokken nede fra Sydvest, steg højt til Vejrs ind over Engene og lod sig som en Sten dumpe ned i det udvalgte Træ. En Dag med stærk Paalandsvind og heftige Regnbyger var jeg allerede ved Middagstid taget ud til Birke-Pøl, da jeg formodede, at Uvejret vilde foraarsage et stærkt og tidligt Andetræk. Det viste sig, at mine Formodninger slog til, thi allerede ved Ankomsten saa jeg mindre Flokke veksle mellem Stranden og Engene, og midt paa Eftermiddagen, endnu længe før Solnedgang, begyndte der ude i det Hjørne, hvor jeg sad, et meget livligt Træk af baade Graa- og Krikænder fra Stranden op til den nærliggende Stubmark. Som jeg nu sad, parat til at modtage en lille Flok, som kom lige op mod mig fra Havdiget, lød en stærk Susen bag mig, og ved at se mig om opdagede jeg — Vandrefalken i vild Fart efter en stor Graaand. Jeg havde

altsaa ikke været den eneste, der formodede et tidligere Træk end sædvanlig. Hvert Øjeblik ventede jeg nu at se Falken slaa sine Kløer i det ulykkelige Offer, men først ude over Havdiget lykkedes det. Med Byttet hængende slapt ned fra Fangerne stod den vingede Røver derefter paa spændte Vinger lige ned mod mig med Kurs mod det lille Træ ovre i Hegnet. I samme Øjeblik den passerede mig, skød jeg et Skræmmeskud i Luften med det Resultat, at Falken slap sit Bytte, der med et Plask faldt ned i et Vandhul bag mig, hvorpaa den slog sig ned paa en stor Sten et Hundrede Meter borte. Skønt jeg fra Bredden kunde overse hele Vandhullet, var det mig ikke muligt at faa Øje paa Anden. — Jeg undersøgte derpaa en lille Sivbevoksning i den bestemte Tro, at her maatte Dyret da ligge — men nej. Man forestille sig min store Forbavselse, da Anden, idet jeg med uforrettet Sag vadede i Land, pludselig dukkede op af Vandet foran mine Fødder og tilsyneladende ganske uskadt fløj ind over Engene. Dens Frihed blev imidlertid kun kort, idet Falken, som fra sit ophøjede Stade interesseret havde fulgt Begivenhedernes Gang, straks var over den med et behændigt Kast greb den fra Siden og fløj derpaa med sit Bytte over bag Hegnet, hvor den straks gav sig i Lag med Maaltidet. —

Ud paa Efteraaret, særlig i Oktober og November, forøges Tallet af Graaænder betydeligt, og store Flokke ses Vinteren igennem ved Kysterne, navnlig ude i Vadehavet, hvor de ofte træffes i Titusinder, jævnligt i Selskab med Krik- og Spidsænder. Jeg har haft Lejlighed til at undersøge et ikke ringe Antal Fugle, skudte ud af disse Vinterflokke, og for de allerflestes Vedkommende har jeg kunnet godtgøre, at de tilhørte Racen Nordøstlig Stokand, *Anas platyrhynchos archiboscas* Brehm.

Skeand, *Spatula clypeata* (L.). Som udpræget Ferskvandsand, der især søger sit Tilhold i større, stærkt vegetationsrige Indsøer og Moser, træffes denne Art ubetinget talrigst i Østlandet, hvor Hovedynglepladserne er at finde i Ketting Nor og Miang Sø paa Als. Førstnævnte Sted har jeg i Somrene 1927 og 28 flere Gange i Juli Maaned iagttaget 50-60 „afslaaede“ Fugle paa een Gang, hvoraf langt Størsteparten var ♂♂, saa jeg gaar ud fra, at et tilsvarende Antal ♀♀ de paagældende Aar har ruget i dette udmærkede Terrain. Desværre er Arten aftaget en Del i de allersidste Aar, sikkert som Følge af den sig paa samme Lokalitet saa stærkt bredende Koloni af Hættemaager, der ogsaa synes at

have en decimerende Indflydelse paa Bestanden af flere andre Fuglearter. Miang Sø huser ca. 10-15 Par ynglende Skeænder. I Birke-Pøl, som man paa Grund af Stedets store Udstrækning og den yppige Vegetation skulde formode egnede sig ganske fortrinligt for Artens Trivsel, har jeg i de senere Aar kun fundet 2 à 3, et enkelt Aar, 1927, 4 ynglende Par. Heller ikke Haderslev Dam og Slivsø huser saa mange Par, som man paa Grund af disse Lokaliteters Beskaffenhed turde vente. I mindre Søer og Smaamøser træffes kun undtagelsesvis ynglende Skeænder; jeg har dog fundet dem nogle Gange paa Als (f. Eks. Vasemose, Kær Vig, Almsted Lyng, Hopsø), i Sundeved (Skelde Vigsmose, Minten, Varnæs Storemose) og paa Aabenraaegnen (Bjergmose).

I Midtlandet forekommer Arten kun meget spredt og uregelmæssigt ynglende i større Kær- og Sumpstrækninger (f. Eks. Hjulsø, Røllum Moser, Kidskelund Mose, Hønning Mose og Kastrup Kær) samt ved rørdækkede Aabredder. I Marsken er den noget hyppigere; i de store Strandsøer umiddelbart syd for Grænsen findes den i stort Antal. Ved Klitsøerne paa Rømø skal der efter Jægeres Udsagn ruge enkelte Par, og Reder skal være fundne i Marehalmen og Lyngen.

Hannerne, der som oftest er i Overtal, indfinder sig paa Ynglepladsen omkring 1. April og Hunnerne nogle Dage senere; dog har jeg en enkelt Gang set Skeænder saa tidligt som 13. Marts (Birke-Pøl 1927, 2 ♂♂). Efter de indgaaende Iagttagelser, jeg i de senere Aar har haft Lejlighed til at anstille over denne Arts hele Levevis, begynder Æglægningen normalt i Dagene omkring den 1. Maj, men jeg har ogsaa undtagelsesvis fundet Reder med fuldlagt Kuld allerede midt i April; paa den anden Side har jeg ogsaa fundet frisklagte Æg langt ind i Juni. Reden, der som oftest findes i højt Græs, der til Tider kan dække næsten som et Tag over den, indeholder 8-12, som Regel 11 Æg, der udruges i Løbet af ca. 28 Dage. Nogle Maalinger af 72 Æg, alle fra Ketting Nor og Miang Sø paa Als, gav følgende Resultater i Millimeter:

Længde ..	Maksim. 55,2	Minim. 51,5	Gennemsn. 51,96	mm
Bredde ..	— 38,0	— 35,4	— 37,12	-

I Modsætning til, hvad der gælder for Krikænder, Spidsænder, Graaænder o. a., forlader Skeandrikken ikke sin Mage ved Rugetidens Indtræden, men holder troligt til i Nærheden og ledsager Hunnen, naar hun et Par Gange daglig forlader Reden for at søge Føde. Naar Ungerne kommer til Verden, overlader han heller ikke disse alene til Mode-

rens Pasning og Beskyttelse, men tager selv flittigt Del i Børneopdragelsens vanskelige Kunst.

Naar Ællingerne i en Alder af ca. 45 Dage er flyvefærdige, indtræder Hunnernes Fældning, og i et Par Uger er de unge Fugle overladt til sig selv og strejfer nu rundt til gode Ædepladser i Omegnen. Hvor to godt besatte Ynglepladser ligger i samme Egn, kan man paa denne Tid af Aaret Morgen og Aften ofte opleve ret store vekselvise Træk, hvad jeg f. Eks. flere Gange har iagttaget mellem Miang Sø og Ketting Nor; derimod mindes jeg aldrig at have set noget Træk af Skeænder mellem Kysterne og de ferske Vande, saadan som det er skildret under Graaanden for dennes Vedkommende, men det hænger ganske simpelt sammen med, at Skeanden i langt mindre Grad end de fleste andre Svømmeænder tilbringer Dagen i aaben Strand.

Naar Hunnerne atter har genvundet Flyveevnen, slaar de sig sammen med Ungfuglene, hvorpaa hele Selskabet lidt efter lidt forsvinder Syd paa efter de gamle Hanner, der allerede lidt forinden har begivet sig af Sted mod Vinterkvarteret. Inden Udgangen af September er de som Regel alle borte, men allerede lidt ind i Oktober viser Flokke af nordligere og østligere hjemmehørende Skeænder sig paa Gennemtræk, talrigst ude paa Vestkysten, hvor mange forbliver til langt ind i November, enkelte ogsaa nu og da overvintrende.

Gravand, *Tadorna tadorna* (L.). Denne smukke og tiltalende Fugl yngler overordentlig talrig langs alle Kysterne, navnlig paa Østsiden, hvor de høje Klinter frembyder ypperlige Rugepladser. Paa Kortet, Fig. 8, har jeg forsøgt at afmærke alle Artens konstante Ynglelokaliteter i Nordslesvig, og ved at tilføje at der paa Størstedelen af disse yngler ikke saa faa Par sammen, sine Steder 15-20, haaber jeg bedst at kunne illustrere Artens Hyppighed. For Rømøs Vedkommende har jeg ikke kunnet afsætte de enkelte Rugepladser, da Fuglen her findes spredt over det meste af Øen, saavel i Havdigerne som i Klitterne længere inde i Landet. De forskellige Lokaliteter er nummererede paa Kortet saaledes: 1. Gravshoved, 2. Linderum, 3. Aarø, 4. Raade Hoved, 5. Halk Hoved, 6. Revshale Klint, 7. Hoptrup Strand, 8. Sønderballe Næs, 9. Barsø, 10. Knudshoved, 11. Dyrbæk Strand, 12. Varnæs Hoved, 13. Snogbæk Hage, 14. Sandager, 15. Borreshoved, 16. Vemmingbund, 17. Sønderskov og Stenholt Strand, 18. Kegnæs Ende, 19. Mintebjærg Strand, 20. Kegnæshøj, 21. Drejby Strand, 22. Pøl, 23. Kettingskov, 24-25. Nørreskov, 26. Havnbjerg Strand, 27.

Tontoft Nakke, 28. Mjelsmark, 29. Sandvig, 30. Arnkil, 31. Katholm, 32. Sebelev Skov, 33. Emmerlev Klev, 34. Jordsand, 35. Rømø. Desuden træffes nu og da enlige eller

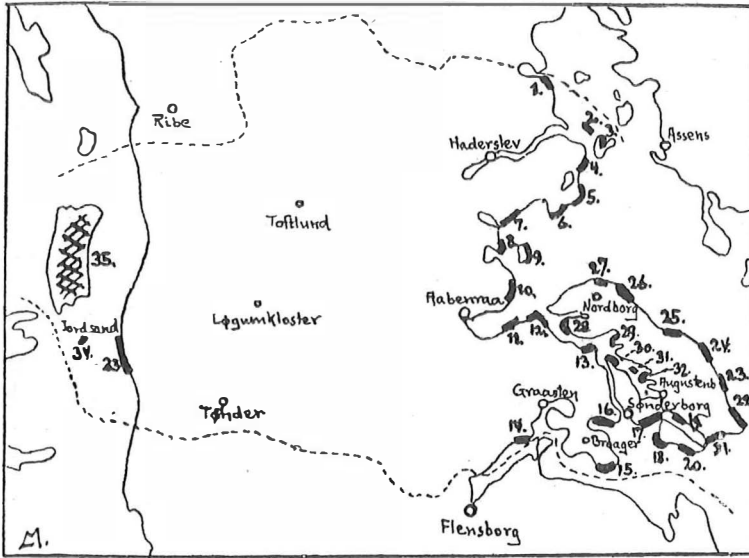

Fig. 8. Kort visende Gravandens konstante Ynglepladser i Nordslesvig.

faa Par rugende andetsteds, for Østlandets Vedkommende som oftest i Klinterne ved Kysterne, Vesterude nu og da i Marskdigerne eller i Rævegrave og Sandskrænter paa Hejerne længere inde.

Ved Ynglepladserne paa Als, især ved Augustenborg Fjord og paa Sydkysten ved Høruphav og Sønderskoven, har jeg haft rig Lejlighed til at sætte mig ind i denne pragtfulde Fugls hele Liv og Færd fra Ankomst til Afrejse. Som en af vore tidlige Foraarsbudere indfinder den sig gerne, saasnart den første Foraarsvarme gør sig gældende, saaledes at Tidspunktet kan variere en Del fra Aar til Aar:

- 1924... 9. Marts en halv Snes Stykker i Hørup Hav.
- 1925... 27. Februar 2 ved Sønderskoven.
- 1926... 28. Februar 9 ved Sønderskoven.
- 1927... 5. April mange kommet.
- 1928... 1. April 19 ved Sønderskoven.
- 1929... 6. Marts enkelte rundt om i Smeltevandssøer i Lavninger paa Marker og Enge. Først ultimo Marts brød Havisen op, saa Fuglene kunde komme i deres rette Element ved Kysterne.

1930... 3. Februar 2 ved Høruphav.

1931... 22. Februar nogle ud for Sønderskoven.

I den første Tid efter Ankomsten færdes Gravænderne mest i større Flokke, fra 10—50 Stk. eller flere, afsøgende Tangbæltet langs Kysten eller vraltende rundt i de ud til Havet liggende Engdrags Sjapsøer.

Naar vi nærmer os Midten af April, vaagner Parringsdriften hos de gamle Andrikker til Live, og Konkurrencen om at erobre den skønne udvalgte tager sin Begyndelse. Mangen en lun Aprilaften og solvarm Formiddagstime har jeg ligget skjult bag Strandvolden ude paa „Trillens“ skovbevoksede Pynt ved Høruphav eller bag en Busk oppe paa de høje Kystskrænter ved Sønderskoven og paa nært Hold overværet Gravændernes morsomme og oplivende Frier-scener. Under de mærkeligste Hoved- og Halsbevægelser vimser Andrikkerne rundt om Hunnen og søger hver især at stille sig i det mest flatterende Lys overfor hende. Tilsyneladende er hun selv ganske uinteresseret, men i Virkeligheden morer hun sig sikkert storartet over Tilbedernes Iver og letter Gang paa Gang, stadig med de parringsivrige Andrikker lige i Hælene. Det er et stolt Syn at se saadan en Flok jage i hidsig Flugt frem og tilbage langs Strandkanten, nu og da med et Sving ind mellem Trækroernerne, alt medens Luften genlyder af Fuglenes højtklingende „ga-ga-ga“ og ejendommelige Fløjtetoner.

Omkring 1. Maj begynder saa Æglægningens og Rugeperiodens lange, ensformige Tid. Til Redeplads benyttes helst Jordhuller i Nærheden af Kysten, især hvor denne staar med høje, bratte Skrænter ned mod Havet. En yderligere Tiltrækning faar Stedet, hvis Skræntens Overkant er bevokset med tætte Tjørnekrat og der her findes gamle Ræve-, Grævlinge- og Odderboliger, saa Fuglen ikke selv behøver at besvære sig med at grave den ret lange Gang ind til selve Reden. I de Tilfælde, hvor jeg har fundet Gravanden ynglende i saadanne Huler, har jeg aldrig kunnet konstatere, at Graven samtidig var beboet af Ræve, hvorimod jeg flere Gange har truffet Fuglen rugende i Grave, som samtidig var beboet saavel af Grævling som af Odder. Ofte finder man Gravandens Rede liggende mere frit under Buske, Trærødder, store Sten, o. l., ja, et Par Gange har jeg endog fundet Fuglen rugende i højt Græs paa fuldstændig aaben Mark. I saa Tilfælde plejer Fuglen i Lighed med f. Eks. Rødbenen at dække Reden ved at sno Græsset sammen som et Tag over den. Paa Vestkysten,

hvor de naturlige Redelokalteter er sparsommere end paa Østkysten, finder man undertiden ogsaa Reden anbragt i ubeboede Skure, og nogle Steder, saaledes paa Rømø, laver man af Brædder kunstige Redekasser til den i Klitterne, holder den halvt som Husfugl og tager det første Kuld Æg og Dun fra den.

Efter at Rugningen har taget sin Begyndelse ses til Stadhed ikke saa faa Gravandeflokke vuggende paa Bølgerne ikke ret langt fra Kysten; det er de unge Fugle af sidste Sommers Kuld, som endnu ikke er naaet Forplantningsstadiet, men er vendt tilbage til deres Barndomshjem sammen med de gamle for her at henleve deres sorgløse Jomfru- og Ungkarletilværelse. I de tidlige Morgentimer kommer de ind til Kysten for at søge Føde i Tangbæltet, hvorefter de slaar sig til Ro inde paa Stranden eller paa store Sten i Havstokken for her at tilbringe det meste af Dagen med at dase i Solen; kun nu og da jager de paa Gaasemanér efter hinanden, vel nærmest for at faa en Smule Luft under Vingerne. Bliver de opskræmte medens de soler sig, flyver de blot længere hen ad Stranden og slaar sig ned der, men bliver de opjaget tiere, kaster de sig som Regel paa Vandet et Stykke fra Land og opholder sig her Resten af Dagen for først hen paa Eftermiddagen atter at tage ind til Ædepladserne langs Kysten. Føden bestaar mest af mindre Krebsdyr, Muslinger, Snegle, Fiskeyngel o. l., men ogsaa vegetabile Emner: Tang, Græsfrø og Plantespirer, indgaar paa Spisesedlen. Efter endt Maaltid tager Fuglene i Regelen Sæde paa de større Sten i Strandkanten for her i Ro og Mag at fordøje Føden, indtil Tusmørket sænker sig over Landskabet. Som paa Kommando letter da alle Fugle omtrent samtidig, og efter nogle raske Flyveture frem og tilbage langs Kysten, ofte med en lille Afstikker op over Land, slaar de sig ned ude paa Havet for at tilbringe Natten der.

Vi er naaet hen i Slutningen af Juni og Begyndelsen af Juli Maaned. Stadig henlever de unge Gravænder deres frie, sorgløse Slaraffenliv med Æden og Dasen i Solvarmen uden Tanke for, at en ny Generation er ved at se Dagens Lys. Taalmodigt har de gamle Gravand-Hunner ruget deres Æg — i Almindelighed 12-16 i Antal, sjældnere flere — og taalmodigt har de gamle Andrikker holdt Vagt i Nærheden af Reden og trofast ledsaget deres Mage, naar hun Morgen og Aften for en kort Tid forlod Redehullet for at søge Føde. En skønne Dag kommer Lønningen for 4 Ugers lang Taalmodighed. Skallerne brister, og et Kuld lysdunede, blankøjede Gravællinger ser for første Gang Dagens Lys, d. v. s. i Be-

gyndelsen kun Redehulens skumle Halvmørke, men mange Timer varer det ikke, før de omsorgsfulde Forældre fører dem ud i Stranden, hvor de selv straks er i Stand til at bjærge Føden. Et Par Gange har jeg haft Lejlighed til at se, hvorledes Anden, naar Reden fandtes højt oppe i en Skrænt, fik sine Ællinger ned til Stranden fra denne Højde, ganske simpelt ved at hun stillede sig i Redeaabningen og lokkede og kaldte efter Ællingerne, som saa, efterhaanden som de kom ud, hver især fik et lille Skub af den ene Vinge og uden at tage mindste Skade rullede ned ad Skrænten, ved hvis Fod Hannen stod parat til at modtage dem, hvorpaa hele Familien straks begav sig i Stranden. Rørende er det at se, hvilken Omsorg Forældrene nærer for Afkommet. Medens Moderen svømmer rundt med Flokken tæt samlet om sig, holder Andrikken gerne Udkig lige i Nærheden og flyver op allerede paa ret lang Afstand, dersom en Baad nærmer sig. Rykker Faren nærmere, forlader ogsaa Moderen de Smaa, som saa i sluttet Trop svømmer videre alene. I Juli Maaned er jeg ofte, naar jeg i Sejlbaad har ligget og krydset ved de alsiske Kyster, især i Augustenborg Fjord, kommet bag paa en saadan Forsamling Ællinger og har beundret deres Evne til at undgaa min „farlige“ Person. Med en utrolig Hast piler de smaa Pus i tæt samlet Flok hen over Vandfladen, samtidig med at de holder de smaa Stumpvinger ud fra Kroppen, vel nok for Ligevægtens Skyld, forsvinder derpaa som paa Kommando under Vandets Overflade og spredes nu til alle Verdenshjørner for enkeltvis at dukke op snart her snart der, idet de dog samtidig søger at naa ind paa lavt Vand i den Hensigt at gøre sig usynlige her mellem Sten og Tang. Et Par Gange er det sket, at en og anden er kommet galt af Retningen, og ved at følge denne har jeg haft Lejlighed til at beundre den fænomenale Udholdenhed og Dykkefærdighed en saadan lille Gravælling kan lægge for Dagen.

Er Vandet roligt og klart, kan man se, hvorledes den bruger Benene hurtigt under Vandet, samtidig med at den holder de smaa Vinger ud fra Kroppen. Gang paa Gang skifter den Retning for at narre Forfølgeren, dukker op snart foran snart bag Baaden, og har man først engang tabt Fyren af Syne, faar man ikke let Øje paa den igen, dersom der blot er den mindste Krusning paa Vandfladen. Hvor snedig en saadan Gravælling kan være, naar det gælder, saa jeg en tidlig Julimorgen 1930 i Hørup Hav. Ikke en Vind rørte sig, og Havet laa spejlblankt. I en mindre Robaad var jeg fulgt efter en Flok Ællinger og havde til sidst faaet en dre-

vet ud, hvor der var langt til Land til alle Sider, da den pludselig forsvandt ganske spørløst. At den imidlertid stadig maatte være i Nærheden var jeg fuldt klar over, idet begge de gamle Fugle fløj ængsteligt „gækkende“ rundt i Nærheden. Først efter omtrent en halv Times Forløb fik jeg ved et rent Tilfælde Øje paa Kalorius, der nøje følgende Baadens mindste Drejninger holdt sig tæt ind under dennes Bagstav for saaledes at undgaa at blive set af mig. Først da jeg med Baaden kom ind paa ganske fladt Vand, gav den Afkald paa at følge mig og gjorde sig hurtigst muligt usynlig ved at trykke sig tæt op til en stor Sten, hvor den fuldstændig lignede en Klat opskyllet Tang.

Er Faren først drevet over og Fredsforstyrrelsen saa langt borte, at Forholdene anses for betryggende, vender de to gamle tilbage og kalder Flokken sammen. Hele Sommeren igennem bliver Forældrene hos Ællingerne, indtil disse en Gang i August er flyvefærdige. Efter denne Tid strejfer Fuglene endnu nogle Uger familievis rundt ved de hjemlige Kyster, i Vadehavet dog ofte samlet i Flokke paa 4—800 eller flere, indtil de sidst i September lidt efter lidt forsvinder Syd paa mod Vinterkvarteret. Det er kun yderst faa, som foretrækker at blive Vinteren over og friste den kummerlige Tilværelse, som vort Klima byder dem.

Rustand, *Casarca ferruginea* (Pall.). Den 24. Marts 1927 fløj 4 Individier af denne her i Landet saa sjældent forekommende Andeart fra Klinting-Hoved ved Als Sønder-skov ud over Bugten, hvor de kastede sig i Nærheden af Fyrskibet ca. 4 Sømil ude. Da jeg var Fuglene 30 Meter nær i Opflyvningsøjeblikket og iagttog dem i Kikkert, var al Forveksling udelukket. Arten vides ikke før truffet i den nuværende danske Del af Sønderjylland, hvorimod en enkelt Fugl skal være skudt paa Süderoog i Foraaret 1914.**)

Knopsvane, *Cygnus olor* (Gm.). Virkelig vilde Svaner forekommer nu kun eet Sted som ynglende i Sønderjylland, nemlig i Haderslev Dam, hvor et Par indfandt sig første Gang i 1928 og siden har ynglet hvert Aar.***) I Søerne ved Graasten rugede indtil 1929 3 Par vilde Svaner, men siden den strenge Februar—Marts-Vinter, da flere af Fuglene trods Kulden søgte at holde Stand, har kun 1 Par ruget dør,

*) Dietrich: Hamburgs Vogelwelt, 1928, pag. 152.

**) F. Salomonsen, Dansk ornith. Foren. Tidsskr., XXIV, pag. 48.

i Aar (1931) dog atter 2 à 3 Par. Desuden færdes Flokke af Ungfugle hele Sommeren dør, men trækker i Regelen bort i Vintermaanederne. Ægte Vildsvaner er disse Graasten-Svaner imidlertid ikke, da de uden Tvivl stammer fra de af Hertug Ernst Günther før Krigen udsatte Fugle. Ved Waserleben umiddelbart Syd for Grænsen ved Flensborg Fjord har jeg hvert Aar truffet et Par ynglende Vildsvaner, og Maj 1925 fandt jeg den i Kobbermøllemosen paa dansk Grund.

Ellers træffes Knopsvanen kun som en uregelmæssig og faatallig, men aarlig Træk- og Vintergæst ved Kysterne.

Til Ynglepladserne ankommer de i det tidligste Foraar, ofte før Isen endnu er brudt fuldstændig op, og tager straks fat paa Redebygningen. Reden, der opføres af ret groft Materiale og udfores med lidt tørt Græs, Blade og enkelte Fjer, staar i Regelen i meget vanskeligt tilgængelige Siv- og Rørholme, men altid saadan, at Fuglen kan naa den svømmende. Kuldet er som oftest færdiglagt i Dagene omkring den 1. Maj og bestaar som Regel af 5—7 Æg; een Gang har jeg fundet 12, hvoraf dog 3 var ubefrugtede. Medens Hunnen alene varetager Rugningen, der strækker sig over ca. 6 Uger, holder Hannen trofast Vagt i Nærheden og angriber med stor Voldsomhed enhver, som trænger ind paa Parrets Ene-mærker. Jeg har flere Gange overværet de frygteligste Kampe, naar en fremmed Svanehan vovede sig ind paa et andet Pars Domæne, ligesom jeg ogsaa selv et Par Gange, under Forsøg paa at fotografere den rugende Hun, er blevet modtaget med krum Hals, løftede Vinger og brusende Fjer af begge Fugle, saa at jeg har fundet det raadeligst at retirere i Tide.

Naar Ungerne engang sidst i August eller først i September er blevet saa store, at Vingerne kan bære dem, foretager de gerne længere Udflugter til andre af Omegnens Søer eller lavvandede Fjorde og Vige. Naar saadan en Flok Svaner, gamle og unge, med taktfaste, gungrende Vingeslag kommer trækkende lavt hen over Skov og Sø en stille Efteraarsdag frembyder de et Naturbillede af højeste Rang.*)

(Fortsættes).

*) Sidst i Juli og hele August Maaned 1929 opholdt 2 sorte Svaner (*Cygnus atratus*), maaske de to, som forsvandt af en Flok paa 3, som kort forinden blev set i Stranden ved Ribe („Flora og Fauna“, 1931, pag. 72), sig i Flensborg Fjord, hvorfra jeg en Dag saa dem flyve til Kysten af Sydals; her opholdt de sig et Par Dage, hvorpaa de pludselig forsvandt. Da den sorte Svanes Hjem er Australien, ligger det nærmest for at antage, at de er undsluppet fra en eller anden zool. Have eller Park i Nordeuropa.

Jydsk naturvidenskabeligt Selskab

har til Formaal at virke for et arbejdende naturvidenskabeligt Institut og at støtte det naturhistoriske Museum i Aarhus, især ved at skaffe det naturvidenskabelige Tidsskrifter — f. T. 15 — som først cirkulerer til de Medlemmer, der ønsker det.

Selskabet modtager med Glæde Indmeldelse af alle naturvidenskabeligt interesserede.

Kontingentet er 10 Kr. aarlig, og Indmeldelse sker ved Henvendelse til Lektor *Mathias Møller*, Pontoppidansg. 24^b, Aarhus.

Naturhistorisk Museum

i Aarhus

modtager med Tak alt hørende til dansk Fauna, særlig ikke helt almindeligt forekommende Arter; ogsaa Mosefund er meget velkomne. Henvendelse til Museets Leder, Lektor *B. R. Møller*, Nyborggade 6, Museumsbestyrelsens Formand, Lærer *J. Kr. Findal*, Lukas Kirkeplads 8, (Insekter) eller Lærer *Sigfred Knudsen*, Villa „Fyen“, Chr. Winthersvej (Danske Fugle og Pattedyr).

Formændene for de fire Provinsforeninger er:

Lærer *J. Kr. Findal*, Lukas Kirkeplads 8, Aarhus (Jylland),
Lærer *L. P. Jensen*, Højelse, Lille Skensved (Sjælland), Lærer
P. J. Pedersen, Bogense (Fyen) og Lærer *L. Kring*, Nykøbing F.
(Lolland-Falster).

**Udstopning af
Fugle og Pattedyr
bedst og billigst.**

Stort Lager af zoologiske Præparater
til Dekoration og Undervisningsbrug.

— *Forlang Tilbud.* —

Konservator Johs. Larsen

St. Torv 10²

AARHUS

Telf. 5944

Insektnaale, sorte og hvide.
Etiketnaale ∅ Spændenaale.
Spændetræ ∅ Tørveplader.
Ketscherringe ∅ Pincetter.
Samleglas ∅ Præparatglas.

Præparerede Insekter.

En sjælden Fugl

faar De udstoppet smukkeste og bedst i Skandinaviens
største Præparationsforretning. Stort og fint Lager af
saavel skindlagte som udstoppede Pattedyr og Fugle
til videnskabelig Brug. — Leverandør til Skoler og
Museer i Ind- og Udlandet. — Ill. Prisliste gratis.
Konservator Hansen, Herning. Telf. 335.

Specialforretning:

**Udstopning og Salg af alle Arter Fugle og mindre
Pattedyr.**

Til Undervisning anbefales mine **Smaafugle**
og **Mus i Glaskasser** — meget praktiske.

Altid meget stort Lager! Bedste Arbejde! Hurtigste Levering!
Eftersyn og Reparation af zoologiske Samlinger udføres.

Forlang illustreret Katalog og Tilbud, naar De skal købe.

Konservator Chr. Aaboe Sørensen,
Telefon Nr. 297. **Silkeborg.** Vestergade 117.

Alle tidligere Aargange af „*Flora og Fauna*“
kan faas v. Henv. til Lærer Sigfred Knudsen, Villa „Fyen“,
Aarhus.

Prisen for de forsk. Aargange ligger mellem 1,50 Kr. og 5,00 Kr.
Aargang 1919 kan kun faas, naar et større Antal Aargange
købes samtidig. Enkelte Hæfter 75 Øre.